

WIEPRZ

żywa rzeka

Wybrane gatunki zwierząt

Dolina Wieprza zachowała swój naturalny charakter. Od źródeł na Roztoczu do ujścia pod Dęblinem rzeka wytworzyła niezliczoną ilość zakol i meandrów. Koryto otacza wianuszek starorzeczy, torfowisk i innych mokradeł, a także kęp zadrzewień drzew i krzewów. Znaczne powierzchnie zajmują okresowo podtapiane użytki zielone, a na niewielkich, niezmeliorowanych obszarach zachowały się wilgotne łąki. Często sąsiadują z nimi tereny suche takie jak silnie nasłonecznione skarpy i wytworzone na piasku murawy. Mozaika siedlisk przyrodniczych oraz stosunkowo mała presja czynników antropogenicznych na środowisko spowodowały, że dolina Wieprza stanowi istotną ostoję zwierząt oraz jeden z najważniejszych korytarzy ekologicznych w regionie.

Urozmaicona linia brzegowa, rozwinięta roślinność wodna, zadrzewienia na brzegu, drzewa powalone do koryta, tworzące naturalne mini-ostrogi, które powodują urozmaicenie nurtu i rzeźby dna – to wszystko razem decyduje o tym, że wody Wieprza są pełne życia. Znajduje tutaj dogodny warunki do bytowania, żerowania i rozrodu kilkadziesiąt gatunków ryb typowych dla rzek nizinnych. Górny, roztoczański odcinek Wieprza stanowi krainę pstrągi i lipienia, które osiągają tutaj imponujące rozmiary. W Wieprzu spotkamy wiele gatunków chronionych, m.in. śliza i piskorza oraz różankę. Występuje także minóg strumieniowy. Okresowe, wiosenne wylewy rzeki stwarzają dobre warunki dla rozrodu szczupaka i suma. Rokrocznie użytkownik rybacki (Polski Związek Wędkarski) wpuszcza do rzeki tysiące młodych osobników różnych gatunków, zarówno tych poławianych przez wędkarzy, jak i cennych pod względem zachowania typowej dla rzeki ichtiofauny. W dolinie Wieprza znajdują się liczne ośrodki hodowlane. W stawach hoduje się m.in. karpie, liny, szczupaki i sumy, pstrągi tęczowe.

Jaź to jedna z typowych ryb spokojnego zęru żyjących w wodach Wieprza. Osiąga 70 cm długości i 6-8 kg wagi, choć najczęściej występują osobniki mniejsze, do 2 kg. Ma czarnoniebieski grzbiet, srebrzyste boki przechodzące w złotawo-mosiężną barwę podczas tarła, a w zimie w kolor olawiany. Jaź preferuje rzeki o miękkim, mulistym lub piaszczystym dnie, o niezbyt silnym nurcie, z dużą ilością zanurzonych roślin. Najczęściej bytuje w korzeniach nabrzeżnych drzew. Rozmnaża się wiosną, w wodach stojących, np. starorzeczach.

ostatni, ze względu na znaczący wzrost liczebności, zaczyna stanowić duże zagrożenie, zwłaszcza dla ptaków gniazdujących na ziemi. Innym problemem jest coraz liczniejsza norka amerykańska, która powoduje duże straty wśród małych zwierząt doliny Wieprza.

Bóbr europejski to największy z krajowych gryzoni. Osiąga długość do jednego metra (wylączając ogon, który może mieć 40 cm), a jego waga dochodzi do 30 kg. Żyje w rodzinach. Kopie nory, z których jedna zawsze wychodzi pod powierzchnią wody, a druga przebiega w stronę brzegu. Gryzoń ten należy do nielicznych gatunków zwierząt, które potrafią dostosować środowisko do swoich potrzeb, np. zabagnić teren poprzez wybudowanie tamy. Bóbr jest dobrym pływakiem, potrafi wytrzymać pod wodą aż dwadzieścia minut. Ze względu na cenne futro oraz tzw. strój bobrowy (mazistą substancję wydzielaną z gruczołu położonego przy narządach rodnych, stosowanego przy leczeniu różnych schorzeń) został prawie wytępiony. W wyniku reintrodukcji udało się przywrócić ten gatunek środowisku i teraz ślady obecności bobrów, w postaci ściętych drzew czy obgryzionych gałązek, można znaleźć na całej długości Wieprza.

Bóbr europejski

OLGIERD BIELAK (ARCH. ZPRP)

Więcej informacji o walorach przyrodniczych i kulturowych doliny Wieprza znajdziesz na stronie:

www.wieprz.org.pl

Towarzystwo dla Natury i Człowieka
ul. Głęboka 8A, 20-612 Lublin, tel. 081 743 71 04
e-mail: oikos@eko.lublin.pl, www.ekolublin.pl

Tekst: Rafał Jasiński
DTP: Marcin Wachowicz

Projekt realizowany jest dzięki finansowaniu Unii Europejskiej
Za treść zamieszczoną w publikacji odpowiada Towarzystwo dla Natury i Człowieka.
Wyrażone poglądy nie odzwierciedlają oficjalnego stanowiska Unii Europejskiej.

Innym gatunkiem rzadkim w Europie, a dość liczny nad Wieprzem, jest **derkacz**. Ptak ten zasiedla rozległe, podmokłe łąki. Prowadzi skryty tryb życia. W okresie godowym samce intensywnym „derkaniem” oznaczają swoje terytorium. Dialogi między osobnikami trwają z różnym natężeniem przez całą dobę tak, że nasz wieszcz narodowy Adam Mickiewicz nazwał derkacza „pierwszym skrzypkiem łąki”. Derkacz żywi się owadami, ślimakami i pajęczakami. Na zimę osobniki odlatują aż do Afryki Środkowej, a czasem nawet i do Południowej.

Co ciekawe, nie tworzą stad, lecz przelotu dokonują samodzielnie.

Derkacz

GRZEGORZ LEŚNIEWSKI

Dolina Wieprza stanowi również miejsce bytowania wielu gatunków ssaków. Licznie występują gatunki ziemnowodne, czyli bóbr europejski i wydra. Otwarte przestrzenie oraz zadrzewienia stanowią dogodne miejsce bytowania dla coraz rzadziej spotykanych zajęcy. Dość licznie występują sarny i łosie. W dolinie polują drapieżniki takie jak łasica czy lis – ten

Miętus to jedyny słodkowodny przedstawiciel rodziny dorszowatych. Jego długość dochodzi do 60 cm, a masa do 2 kg. Jest drapieżnikiem o dość odmiennych obyczajach od wielu naszych ryb. Preferuje niską temperaturę wody, najbardziej aktywny staje się jesienią. Rozmnaża się zimą, wędruje wtedy stadami od ujścia w górny bieg rzeki na tarło. Za dnia przebywa w ukryciu w jamach pod korzeniami drzew czy w innych kryjówkach. Żeruje nocą. Wychodzi wówczas z ukrycia i poluje na ryby, raki, żaby i inne drobne stworzenia wodne. Jest gatunkiem wskaźnikowym, bo na zanieczyszczenie wód reaguje spadkiem liczności dojrzałych płciowo samic. W Polsce miętus występuje dość powszechnie, ale w Austrii, Czechach i Słowacji jest gatunkiem zagrożonym wyginieciem.

Miętus

ANDRZEJ TREMBACZOWSKI

Znaczne powierzchnie doliny Wieprza zajmują mokradła. Stanowią one dogodne miejsce bytowania wielu gatunków płazów. Wśród nich warto zwrócić uwagę na rzadkie w skali kraju ropuchy: szarą i zieloną, oraz kumaka nizinnego. Dogodne dla siebie siedliska znajdują także gady.

Dość często spotykanym płazem nad Wieprzem jest **rzekotka drzewna**. To jedyny płaz w Europie, który żyje na drzewach. Ze względu na maskujące ubarwienie bardzo trudno go zobaczyć. W dodatku zmienia się ono niczym u kameleona w zależności od czynników zewnętrznych (np. oświetlenia) lub wewnętrznych (np. głód). Rzekotka może być żółta, szara, brązowa lub czarna. W okresie godowym samce wydają odgłosy słyszalne nawet w odległości 1 km – żaden inny płaz nie jest w stanie wydać tak silnego dźwięku. Zapadają w sen zimowy, który odbywają pod opadłymi liśćmi. Ich pokarm stanowią głównie owady i pająki.

KRZYSZTOF WOJCIECHOWSKI

Żółw błotny to gad, który wyróżnia się wyjątkową długowiecznością – osobniki tego gatunku potrafią żyć ponad 100 lat. Jego ciało pokrywa masywny pancerz. Ma bardzo specyficzne wymagania siedliskowe – żyje na terenach podmokłych położonych blisko wód stojących lub rzek o słabym nurcie, natomiast do rozmnażania się wymaga dobrze nasłonecznionych gleb piaszczystych. Jest zwierzęciem żywiącym się głównie bezkręgowcami, czasem tylko urozmaica swoją dietę płazami lub rybami. Ze względu na utratę siedlisk, a także presję drapieżników (lisy oraz kruki, które niszczą gniazda i zabijają młode osobniki) żółw jest gatunkiem rzadkim. Nowym zagrożeniem dla tego gatunku jest zawleczony z Ameryki żółw czerwonolicy, który zaczyna konkurować ze swoim mniejszym kuzynem o siedliska. Pomimo licznych, niesprzyjających czynników, żółw błotny jest coraz częściej spotykany nad Wieprzem.

Żółw błotny

OLGIERD BIELAK (ARCH. ZZRKP)

Najliczniejsza grupa kręgowców związana z doliną Wieprza to ptaki. Dziesiątki gatunków odbywają tutaj lęgi. Na stawach gniazduje gęgawa – najcięższa z dzikich gęsi. Na brzegach i wysepkach swoje gniazda buduje m.in. rybitwa czarna. Nad Wieprzem można spotkać również wiele gatunków kaczek, m.in. duże stada krzyżówek, a także cyranki, głowienki, płaskonosy, i łyski. W zadrzewieniach gniazduje dziwonia, podróżniczek, rokitniczka. Dolina stanowi także miejsce występowania wielu drapieżników. Pospolite są myszołowy, często spotyka się również błotniaki stawowe i łąkowe. W lasach gniazdują puchacz, bociany czarne, jastrzębie, żurawie. Dolina stanowi miejsce żerowania m.in. dla bielika oraz bardzo licznej populacji bociana białego.

Dolina Wieprza stanowi również bardzo ważne miejsce odpoczynku dla ptaków, które zatrzymują się podczas przelotów. Tutaj odpoczywają różne gatunki kaczek (np. cyranka, cyraneczka, głowienka, czernica), gęsi zbożowe i gęgawy, oraz

duże stada batalionów. Warto nadmienić, że w dolinie rokrocznie zimują gatunki przybyłe z dalekiej północy i wschodu takie jak np. jemioluszkę czy myszołowy włochate.

Błotniak łąkowy jest najmniejszym i najsmuklejszym z rodzimych, lęgowych błotniaków. Ten drapieżnik preferuje tereny otwarte. Zakłada gniazda na torfowiskach, łąkach i ugorach, na które wkroczył ze względu na meliorację mokradeł. Żywi się głównie drobnymi ssakami, gadami i małymi ptakami. Ma ciekawy sposób polowania – nie spada na ofiarę, lecz siada obok i dopiero po kilku skokach ją dopada. Odnacza się również bardzo kołyszącym lotem. Wśród błotniaków łąkowych powszechna jest poligamia, czyli łączenie się samca z kilkoma samicami. Zdarza się, że jeden samiec potrafi mieć aż sześć „partnerów”!

Błotniak łąkowy, pisklę

OLGIERD BIELAK (ARCH. ZARZĄDU ZESPOŁU PARKÓW KRAJOBRAZOWYCH POLESIA)

Nad Wieprzem często można spotkać **zimorodka**. Niezaprzeczalnie jest to gatunek wyjątkowy. Wymaga on bardzo specyficznych warunków do życia – poluje nad w miarę czystymi rzekami, których brzegi są wysokie (w nich wygrzebuje jamę lęgową) i gęsto porośnięte drzewami i krzewami ze zwisającymi nad wodą gałęziami (na których czatuje na ryby stanowiące główną część jego diety). Ma bardzo ciekawą budowę – duża głowa z potężnym dziobem oraz bardzo krótki ogon. Odnacza się również wyjątkowym ubarwieniem – ma szmaragdowy grzbiet i pomarańczowy brzuszek.